

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.092>

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MILLIY RUHDA TARBIYALASHDA SUN‘IY INTELLEKT YORDAMIDA YARATILGAN RESURSLARNI QO‘LLASH VA BAHOLASH METODIKASI

Abdumajidova Muattarxon Akramjon qizi

*Farg‘ona shahar 53-sonli davlat maktabgacha ta‘lim tashkiloti
direktor o‘rinbosari, maktabgacha ta‘lim magistri*

Farg‘ona shahri, O‘zbekiston

E-mail: abdumajidovamuattar8@gmail.com

Telefon: +998912841494

Annotatsiya: Maqolada sun‘iy intellekt yordamida yaratilgan ta‘limiy resurslarni milliy tarbiya jarayoniga kiritish va ularning qo‘llanishini baholash metodikasi taklif etiladi. Maqsadli adabiyotlar tahlili va pedagogik modellashtirish asosida resurs pasporti, faoliyatlar ketma-ketligi hamda kuzatish ko‘rsatkichlari ishlab chiqildi. Metodika 5–6 yoshli bolalarni milliy kasb-hunarlar bilan tanishtirish misolida yoritildi. Resursning madaniy va didaktik sifati bolaning o‘rganish natijalaridan alohida baholanadi. Taklif etilgan metodika empirik tekshirishga mo‘ljallangan bo‘lib, kuzatuv natijalaridan keyingi pedagogik yordamni rejalashtirishda foydalanish nazarda tutiladi.

Kalit so‘zlar: sun‘iy intellekt, milliy tarbiya, maktabgacha ta‘lim, ta‘limiy resurs, didaktik o‘yin, milliy kasb-hunarlar, pedagogik kuzatish, shakllantiruvchi baholash.

МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ И ОЦЕНКИ СОЗДАНЫХ С ПОМОЩЬЮ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА РЕСУРСОВ В НАЦИОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОМ ВОСПИТАНИИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Аннотация: В статье предложена методика включения образовательных ресурсов, созданных с помощью искусственного интеллекта, в национально-культурное воспитание и оценки их применения. На основе целевого анализа литературы и педагогического моделирования разработаны паспорт ресурса, последовательность видов деятельности и показатели наблюдения. Методика раскрыта на примере знакомства детей 5–6 лет с традиционными ремёслами. Культурная и дидактическая обоснованность ресурса оценивается отдельно от результатов обучения ребёнка. Предложенная методика предназначена для эмпирической проверки; результаты наблюдений предполагается использовать для планирования дальнейшей педагогической поддержки.

Ключевые слова: искусственный интеллект, национально-культурное воспитание, дошкольное образование, образовательный ресурс, дидактическая игра, традиционные ремёсла, педагогическое наблюдение, формирующее оценивание.

A METHODOLOGY FOR USING AND EVALUATING AI-GENERATED RESOURCES IN PRESCHOOL CHILDREN’S NATIONAL AND CULTURAL EDUCATION

Abstract: This article proposes a methodology for incorporating AI-generated educational resources into preschool children’s national and cultural education and evaluating their use. A targeted literature review and pedagogical modelling informed the development of a resource record, an activity sequence and observation indicators. The methodology is illustrated through traditional crafts activities for children aged 5–6. The cultural and didactic quality of resources is assessed separately from children’s learning outcomes. The proposed methodology requires empirical testing and uses observations to inform teaching support.

Keywords: artificial intelligence, national and cultural education, preschool education, educational resource, didactic play, traditional crafts, pedagogical observation, formative assessment.

KIRISH

Milliy kasb-hunar tasvirini tanish, uning vazifasini tushuntirish va hunarmand mehnatiga hurmat ko‘rsatish o‘zaro bog‘liq, ammo turli pedagogik vazifalardir. Sun‘iy intellekt (SI) yordamida yaratilgan rasm yoki hikoyani mashg‘ulotga kiritishda har bir vazifa uchun bolaning qanday faoliyati kuzatilishi oldindan belgilanadi. Shu orqali ko‘rgazmali materialni tanlash, o‘yinni tashkil etish va natijani talqin qilish yagona metodik asosga birlashtiriladi.

“Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonunda bola shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuv, ta’lim mazmunining rivojlanish xususiyatlariga muvofiqligi hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etish belgilangan [5, 4–5-moddalar]. “Ilk qadam” milliy o‘quv dasturining uchinchi nashrida milliy merosga hurmat, umuminsoniy qadriyatlar, o‘yin orqali ta’lim va muntazam kuzatish o‘zaro bog‘langan [6, 10, 13, 24–27-b.]. Mazkur tamoyillar texnologik vositani bolaning faol ishtiroki va individual ehtiyojlariga moslashtirishni talab qiladi.

Abdumajidova va Xallokovaning oldingi maqolasida SI orqali milliy tarbiyaviy kontent yaratish imkoniyatlari hamda uni tayyorlashning to‘rt bosqichli modeli yoritilgan [1, 869–873-b.]. Ushbu tadqiqot shu yo‘nalishni resursdan foydalanish jarayoniga tatbiq etadi: tayyor material uchun aniq o‘yin vazifasi, kuzatiladigan javob va keyingi pedagogik qaror belgilanadi. Maqolaning maqsadi milliy mazmundagi SI resurslarini qo‘llash va baholashning nazariy-metodik modelini ishlab chiqishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Miao va Holmes generativ SI mahsulotlarini tanqidiy tekshirish, insonning pedagogik qarorini saqlash hamda ta’limiy qo‘llanishni oldindan asoslash zarurligini ko‘rsatadi [3, 26–29-b.]. Miao va Cukurova ishlab chiqqan pedagoglar uchun SI kompetensiyalari doirasida ham SI pedagogikasi, axloqiy yondashuv va kasbiy rivojlanish birgalikda qaraladi [2]. Mazkur

maqolada SI pedagogning material tayyorlash vositasi sifatida olinadi; yakuniy mazmun, uni qo‘llash va kuzatuvni talqin qilish uchun pedagog mas’uldir.

Takacs va Busning 4–6 yoshli bolalar ishtirokidagi tadqiqotida syujetga mos animatsiya hikoyani qayta aytish ko‘rsatkichlarini yaxshilagan, biroq lug‘at o‘zlashtirishda animatsiyali va statik variantlar o‘rtasida ustunlik aniqlanmagan [7]. Bu natija harakatli tasvirning barcha rivojlanish sohalariga bir xil ta’sirini taxmin qilish mumkin emasligini ko‘rsatadi. Ushbu tajriba SI mahsulotlarini o‘rganmagan; undan bu yerda tasvirni mazmun bilan muvofiqlashtirishga oid didaktik asos sifatida foydalaniladi.

NAEYCning rivojlanishga mos amaliyot haqidagi hujjati baholashni bolaning tili, madaniy muhiti va kundalik faoliyatiga mos tashkil etishni tavsiya qiladi [4, 19–20-b.]. “Ilk qadam”da ham baholash individual rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash va pedagogik yordamni rejalashtirishga yo‘naltirilgan [6, 24–27-b.]. Shuning uchun ushbu metodikada kuzatuvning vazifasi bolaning qaysi topshiriqda qanday yordamga ehtiyoj sezishini aniqlash sifatida belgilanadi.

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega. Milliy dastur, ta’limiy SI tavsiyalari, multimedia va baholashga oid manbalar maktabgacha ta’limga aloqadorlik, pedagog vositachiligi, madaniy moslik va kuzatiladigan natijalar mezonlari asosida maqsadli tanlandi. Ular maqsad, resurs sifati, bola faoliyati va baholash jihatidan taqqoslanib, pedagogik modelga birlashtirildi. Empirik ma’lumotlar to‘planmadi.

Modelning amaliy doirasi 5–6 yoshli bolalar, milliy hunarmandchilik mazmuni, rasmi kartochkalar va qisqa syujetli materiallar bilan chegaralandi. Milliy ruhda tarbiyalash ushbu doirada madaniy meros haqidagi dastlabki tasavvurlar, mehnatga hurmat va hamkorlikdagi xatti-harakatlar orqali izohlanadi. Natijalar model, namuna va kuzatuv tavsiflaridan iborat; ularning samaradorligi keyingi empirik tadqiqotda tekshirilishi lozim.

NATIJALAR

Resursni mashg‘ulotga tayyorlash

Resurs pasportida mavzu va yosh guruhi, tarbiyaviy maqsad, tekshirilgan madaniy manba, SI vositasi va yaratilgan sana, pedagog tuzatishlari hamda yakuniy topshiriq qayd etiladi. SI so‘rovi va dastlabki natijani saqlash pedagog kiritgan o‘zgarishlarni ko‘rsatadi. Pasport materialning kelib chiqishi va qayta ishlanishini tekshirish imkonini beradi.

Pedagog “Milliy kasb-hunarlar” mavzusida kulol, to‘quvchi va kashtado‘z obrazlarini tanlashi mumkin. Tasvirlar mahalliy hunarmandchilikning ishonchli fotosuratlar yoki muzey materiallari bilan solishtiriladi. Kasb egasi, asbob va buyum o‘rtasidagi bog‘lanish tekshiriladi; bitta tasvirga qarab hunarning barcha hududiy ko‘rinishlari haqida umumiy hukm chiqarilmaydi. Bolaga beriladigan topshiriq ham aniq bo‘ladi: “Kulolga loyni topib ber” yoki “Kashtado‘z nima bilan ishlaydi?”

Resursni qo‘llashdan oldin mazmunning to‘g‘riligi, yoshga mos til, tasvirning tushunarliigi, topshiriqning bajarilishi va bolani hurmat qiluvchi mazmun tekshiriladi. Xato asbob yoki chalkash kasb tasviri aniqlansa, material tuzatiladi. Ko‘rgazmalilikdagi joziba mazmun xatosini qoplay olmaydi. SI yaratgan ertak mualliflik hikoyasi sifatida belgilanadi; unga tasdiqlanmagan xalq og‘zaki ijodi maqomi berilmaydi. Bu tartib madaniy manba bilan pedagogik moslashtirishni ajratib ko‘rsatadi.

Faoliyatlar ketma-ketligi

Birinchi bosqichda bolaning mavzuga oid mavjud tajribasi qisqa suhbat va buyumni kuzatish orqali aniqlanadi. Tarbiyachi kosani ko‘rsatib, undan qayerda foydalanilishini so‘raydi. Javobning mazmuni va yordam turi qayd etiladi. Bu boshlang‘ich kuzatuv keyingi topshiriqning murakkabligini tanlashga xizmat qiladi.

Ikkinchi bosqichda pedagog tekshirgan rasm yoki qisqa lavha orqali hunarmandning bitta asosiy harakati ochib beriladi. Masalan, kulolning loyga shakl berishi tasvirlanadi. “U nima qilyapti?” va “Qaysi buyum paydo bo‘ldi?” savollari bolaning e‘tiborini mazmunga yo‘naltiradi. Lavha pedagog boshqaruvida namoyish etiladi; bolalar SI tizimi bilan mustaqil muloqot qilmaydi.

Uchinchi bosqichda ko‘rilgan mazmun predmetli o‘yinga o‘tkaziladi. Bola kasb, material va tayyor buyum kartochkalarini birlashtiradi, keyin xavfsiz yumshoq materialdan kosa shaklini yasab ko‘radi. Kashtachilik asboblari kartochka yoki xavfsiz maket orqali tanishtiriladi. Tarbiyachi bolaning tanlovini izohlashiga imkon beradi va yordamni ehtiyojiga qarab kamaytiradi.

To‘rtinchi bosqichda hamkorlik va mehnatga munosabat kuzatiladi. “Hunarmandlar ustaxonasi” o‘yinida bolalar materiallarni bo‘lishadi, navbat kutishadi va tayyor ishni bir-biriga ko‘rsatishadi. Pedagog bolaning buyumga ehtiyotkor munosabati hamda tengdoshiga ko‘rsatgan yordamini aniq vaziyat bilan qayd etadi.

Beshinchi bosqichda o‘rganilgan bog‘lanish yangi tasvirga ko‘chiriladi. Dastlabki kartochkadan farqli kosa fotosurati yoki boshqa ustaxona rasmi taklif etilib, uni qaysi hunar bilan bog‘lash mumkinligi so‘raladi. Yangi misoldagi javob oddiy tasvirni eslab qolishdan tashqari mazmuniy bog‘lanish shakllanganini tekshirishga yordam beradi. Kuzatuv keyingi faoliyatni rejalashtirish bilan yakunlanadi.

Kuzatish va baholash

Quyidagi ko‘rsatkichlar tanlangan topshiriqlarda bolaning individual rivojlanishini kuzatish uchun taklif etiladi. Ular milliy tarbiyaning barcha jihatlarini qamrab oluvchi standartlashtirilgan diagnostika sifatida talqin qilinmaydi.

1-jadval

Milliy kasb-hunarlar mavzusidagi kuzatish ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Topshiriq namunasi	Kuzatiladigan dalil
Hunarni tanish	Kulolni rasmlar orasidan topish	Kasbni nomlaydi yoki to‘g‘ri ko‘rsatadi
Bog‘lanishni anglash	Hunar, material va buyumni moslashtirish	Moslashtiradi va tanlovini izohlaydi
Nutqiy ifodalash	“Usta nima qildi?” savoliga javob berish	Asosiy harakatni o‘z so‘zlari bilan aytadi
Mehnatga munosabat	Ustaxona o‘yinida birgalikda ishlash	Buyumni asraydi, navbatga rioya qiladi
Yangi vaziyatda qo‘llash	Boshqa ko‘rinishdagi buyumni hunarga bog‘lash	Tanish bog‘lanishni yangi misolda qo‘llaydi

Kuzatuv yozuvida sana, topshiriq, bolaning javobi yoki harakati va berilgan yordam ko‘rsatiladi. Tavsiflar uch shaklda qayd etiladi: mustaqil bajardi; pedagog yoki tengdosh ko‘magida bajardi; hozircha namoyon etmadi. Topshiriq bajarilmagan yoki kuzatish imkoni bo‘lmagan vaziyat alohida belgilanadi. Bir martalik sukut yoki ishtirok etmaslik bolaning bilimiga doir yakuniy xulosa uchun asos bo‘lmaydi.

Nutqiy ifodalash qiyin bo‘lsa, bola javobni buyumni ko‘rsatish, moslashtirish yoki harakat orqali berishi mumkin. Mazmunni anglash va nutqiy ifodalash alohida qayd etiladi. Kuzatuv turli kun va o‘yin vaziyatlarida takrorlanadi. Tadqiqot doirasida ayrim vaziyatlarni ikki pedagog mustaqil tavsiflab, kelishmovchiliklarni mezon mazmuni asosida muhokama qilishi mumkin. Ushbu qaydlar amaldagi rivojlanish xaritasiga qo‘shimcha metodik ma‘lumot beradi.

MUHOKAMA

Modeldagi asosiy bog‘lanish har bir resurs uchun pedagogik maqsad, bola bajaradigan harakat va kuzatiladigan dalilning birgalikda belgilanishidir. Masalan, rang-barang kosa tasviri estetik qiziqish uyg‘otishi mumkin, ammo kulol mehnatini tushunish haqidagi xulosa bolaning material, harakat va buyum o‘rtasidagi munosabatni ko‘rsatishiga tayanadi. Mehnatga hurmat esa o‘yin va kundalik vaziyatdagi xatti-harakatlar orqali qayta kuzatiladi.

SI qo‘shgan hissani tekshirishda pedagogning resurs tayyorlash jarayoni bilan bolaning o‘rganish natijasi ajratiladi. Birinchi yo‘nalishda tayyorlash va tahrirlash vaqti, tuzatish talab etgan xatolar hamda maqsadga muvofiqlik o‘rganilishi mumkin. Ikkinchi yo‘nalishda esa resurs qo‘llangan mashg‘ulotdagi anglash, amaliy qo‘llash va hamkorlik kuzatiladi. Chiroyli material yoki uni tez tayyorlashning o‘zi boladagi tarbiyaviy o‘zgarishning dalili bo‘la olmaydi.

Keyingi tajriba-sinovda SI yordamida tayyorlangan va pedagog an‘anaviy usulda tayyorlagan resurslar bir xil mavzu, vazifa, namoyish davomiyligi hamda pedagogik yordam sharoitida taqqoslanishi mumkin. Guruhlarning boshlang‘ich imkoniyatlari, oilaviy tajribasi va tarbiyachi ta’siri hisobga olinadi. Bolalarning javoblarini material qanday yaratilganidan bexabar kuzatuvchi baholashi tarafkashlikni kamaytirishga xizmat qiladi. Namunalar soni va statistik tahlil usuli tadqiqot dizayni hamda dastlabki ma‘lumotlarga ko‘ra belgilanadi.

Modelning chegarasi uning nazariy ishlab chiqilganidadir: ko‘rsatkichlarning mazmuniy asoslanganligi, kuzatuvchilar kelishuvi va turli guruhlarda qo‘llanishi tekshirilishi zarur. 5–6 yosh uchun berilgan namuna boshqa yosh guruhlariga moslashtirishni talab qiladi. Hunarmandchilikka oid yutuqlarni milliy ruhda tarbiyalanganlikning umumiy darajasi sifatida talqin qilish mumkin emas. Ota-onalar bolaning uyda ko‘rgan buyumlari va oilaviy an‘analari haqida ma‘lumot berib, talqinlarni aniqlashtirishga yordam berishi mumkin.

Empirik tekshirishda ota-onalarning xabardor roziligi, bolaning ishtirok etish istagi va ma‘lumotlar maxfiyligi ta‘minlanadi. Bolaning ismi, fotosurati va rivojlanish yozuvlarini ommaviy SI xizmatiga yuborish metodikaning tarkibiga kirmaydi. Resurslar pedagog tomonidan oldindan tayyorlanadi, kuzatuv qaydlari esa himoyalangan holda saqlanadi. Bunday tashkil etish “Ilk qadam”dagi maxfiylik talabi va UNESCOning inson manfaatlariga yo‘naltirilgan yondashuviga mos keladi [6, 27-b.; 3, 24–27-b.].

XULOSA

Sun’iy intellekt yordamida yaratilgan resurslarni milliy tarbiyaga kiritish uchun ularning mazmuniy tekshiruv, o‘yin vazifasi va kuzatiladigan natijasi o‘zaro muvofiqlashtirilishi lozim. Maqolada resurs pasporti, besh bosqichli faoliyatlar ketma-ketligi va beshta kuzatish ko‘rsatkichidan iborat nazariy-metodik model taklif etildi. Modelning amaliy vazifasi bolaning tushunishi va yordamga ehtiyojini aniqlab, navbatdagi faoliyatni moslashtirishdir. Uning samaradorligi, kuzatish mezonlarining ishonchliligi va boshqa yosh guruhlariga tatbiqi keyingi tajriba-sinovda tekshiriladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdumajidova, M. A., & Xallokova, M. E. (2026). Sun’iy intellekt vositalari yordamida bolalarni milliy ruhda tarbiyalashda sifatli kontent yaratishning pedagogik imkoniyatlari. *Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar. C seriya*, (4), 866–874. <https://doi.org/10.70728/c.series.v08.i04.134>
2. Miao, F., & Cukurova, M. (2024). *AI competency framework for teachers*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391104>
3. Miao, F., & Holmes, W. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
4. National Association for the Education of Young Children. (2020). *Developmentally appropriate practice* [Position statement]. https://www.naeyc.org/sites/default/files/globally-shared/downloads/PDFs/resources/position-statements/dap_ps_final.pdf
5. O‘zbekiston Respublikasi. (2019, 16-dekabr). *Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida* (O‘RQ-595-son Qonun). <https://lex.uz/docs/-4646908>
6. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. (2026). *O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’limning “Ilk qadam” milliy o‘quv dasturi* (3-nashr).
7. Takacs, Z. K., & Bus, A. G. (2016). Benefits of motion in animated storybooks for children’s visual attention and story comprehension. An eye-tracking study. *Frontiers in Psychology*, 7, Article 1591. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01591>